

Osmanlı'da Zorunlu Askerlik Hakkında Bir Eser

A Study on Compulsory Military Service in the Ottoman Empire

Rıdvan Ayaydın, *Asker Oldum: Osmanlı'da Askerî Yükümlülükler ve Muafiyetler (1826-1914)*, Ankara: Berikan Yayınevi, 1. Basım, 2025, 173 s. ISBN: 978-625-5893-61-1

Anahtar Kelimeler: Zorunlu Askerlik, Asker Alma Kanunları, Askeri Muafiyetler.
Keywords: Compulsory Military Service, Conscription Laws, Military Exemptions.

Mustafa Işkın Tercan

Dr., Yazar bir kuruma bağlı değildir
PhD., Independent Researcher
İstanbul/Türkiye
m77tercan@gmail.com
orcid.org/0000-0001-8523-0785

Makale Bilgisi/Article Information

Geliş Tarihi/Received: 31 Ekim / October 2025

Kabul Tarihi/Accepted: 2 Aralık / December 2025

Yayın Tarihi/Published: Aralık / December 2025

Atıf/Cite as: Tercan, Mustafa Işkın. "Osmanlı'da Zorunlu Askerlik Hakkında Bir Eser". *ilahiyatname* 24 (Aralık 2025), 179-182.

Devletlerin çöküş dönemlerini, iktidarların sona ermesine çare bulmak için düşünce ve eylem alanında en hareketli zamanları olduğunu varsayarsak; en temelde beka ilkesine bağlı olan devletlilerin öncelikle güvenliklerini sağlamak için gerekli tedbirleri düşünüp uygulamaya girişecekleri kesin olarak söylenebilir. İncelemesini sunacağım kitap tam da bu konuya yoğunlaşmaktadır. Bu eser, Rıdvan Ayaydın'ın 2011 yılında İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü'nde savunduğu yüksek lisans tezinin Ekim 2025'te Berikan Yayınları'ndan "Asker Oldum Osmanlı'da Askeri Yükümlülükler ve Muafiyetler (1826-1914)" ismiyle kitaplaştırılmış halidir. Bu çalışmanın müellifi Rıdvan Ayaydın, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi mezunu olarak din alanında uzman olduğu kadar bu kitap ile tarih alanına da vâkıf olduğunu ortaya koymuş görünmektedir. Yazar kitabında, dinî kaynaklar ile tarih kaynaklarını bir anlam bütünlüğünde bir araya getirerek 19. yüzyıl itibariyle çöküş dönemine giren Osmanlı'nın eski gelenekleri ile yeniçağın zorunlukları arasında sıkışmasının ortaya çıkardığı gerilimi askeri alanda ortaya koymuştur.

Osmanlı'nın zenginleşmesi akabinde oluşan varlıktan daha çok pay alan toplum kesimlerinin rehavete kapılması ile ortaya çıkan ayrıcalıklı sınıflar, devletin bekası için gereken ağır yükleri zenginlikten daha az pay alan kesimlerin üzerine yıkmışlardı. Ancak Fransız Devrimi'nin hemen öncesinde başlayan sürekli yenilgiler, fetihlerle zenginleşen Osmanlı'nın ana gelir kaynağı olan topraklarının kaybedilmesine yol açtığına, maddi zenginliğe dayanan ayrıcalıklı sınıflar imtiyazlarından mahrum olmaya başlamışlardı. Tarihsel olarak uzun süredir devam eden rahatlığın getirdiği rehavete alışma ve yeni gelen rahatsız edici durum, ekonomisinin temeli orduya dayanan Osmanlı'yı askerî alandaki yükümlülükleri genişletmeye ve muafiyetleri kısıtlamaya zorlayacaktı. İstikrarlı mağlubiyetler dönemine girmiş olan Osmanlılar için en değerli varlık sayılan can ve malın büyük oranda kaybı anlamına gelen bu dönemdeki askeri yükümlülükler, kendi fiziksel çabaları ile geçinmek zorunda olan geniş halk kesimlerine yüklenirken eski ayrıcalıklarını kaybetmek istemeyen kaba kuvvet ile çalışmadan geçinen kesimler askerlikten muaf olmak isteyeceklerdi. Kitabın adındaki yükümlülükler ve muafiyetler eserin içeriğinde detaylandırılan kesimlerin ekonomik karşılığına işaret etmektedir.

İbn Haldun'un mukaddimesiyle ünlendiği büyük tarih kitabı *el-İber*'in adından da anlaşılacağı üzere tarih ibretlerle doludur. Küçüklerin büyüklerden ibret alması gibi insana benzetilen devletlerin de birbirini numune ittihaz etmesi genellikle mağlup olanların galipleri

taklit etmesinde görülür. İktidarın esası galibiyet olduğundan yenilen, gücü elde tutmak için muzafferî örnek almaktadır. *Asker Oldum* kitabında da Osmanlı'nın yenildiklerine benzemeye çalıştığı ve galiplerin yolundan gittiği görülecektir. Bu eserde Fransız Devrimi sonrası Napolyon'un fetihlerinin zorunlu askerlik sisteminin başarısı için ilk örnek olduğu ortaya konmuştur. Bunu örnek alan diğer büyük devletlerin yanı sıra Osmanlı'nın iç düşmanı Mehmed Ali Paşa da Napolyon tarzı askerî kuvvet toplayarak Osmanlı hanedanlığı için büyük bir tehdit oluşturabilmiştir. Nihayetinde Birinci Dünya Savaşı ile zirvesini gören zorunlu askerlik uygulamasının Osmanlı için galiplerden alınan hayatî bir ibret olduğu görülecektir. 1870 yılında Prusya'nın Fransa'yı yenmesi ile ortaya çıkan Alman askerlik modelinin galibiyete muhtaç olan Osmanlı tarafından örnek alınması da bu cümleden sayılmıştır (s. 2, 33, 111).

Olağanüstü hâllerde keyfi zor kullanımı iktidar için kısa vadede faydalı olsa da uzun vadede maliyeti yüksek olacağından iktidarın kaldıramayacağı bir yükün altında ezilmesini sağlayacağı söylenebilir. İktidarın sürekliliğinin yasaya bağlı zor kullanımı ile temin edilebileceğini varsayarsak büyük güçlerin özellikle de İngiltere'nin rakibi Rusya'ya karşı engel olması için yıkılmakta olan Osmanlı'yı yaşatmaya karar vermesi ile keyfi değil kanun merkezli yönetim anlamına gelen Tanzimat sürecinin başlamasını bu minvalde değerlendirebiliriz. Aynı şekilde kanun vurgusunun artarak devam ettiği 1. ve 2. Meşrutiyet dönemlerini de bu cümleden zikredebiliriz. Osmanlı tebaasının en can yakıcı ve hayatî sorunu olan askerlik meselesinin yaklaşık yüzyıl boyunca ardı ardına çıkartılan ve ek kanunlarla desteklenen yasalara bağlı olarak çözülmeye çalışıldığını ortaya koyan bu eser, aslında Osmanlı'nın yıkılışının uzun sürmesinin veya ertelenmesinin devlet zorunun uygulamada yaşanan aksaklıklara rağmen yasalara bağlanmasından kaynaklandığını düşündürmektedir.

Birinci el kaynaklarla ikinci el kaynakların dengeli olarak kullanıldığı bu çalışmada 1826-1914 arasında çıkan asker alma kanunları çok detaylı bir şekilde ele alınırken bu kanunların icrasında yaşanan sorunlara çok daha fazla yer verilmesi kanunların etkisini görmek bakımından kitabın derinliğini arttırabilirdi. Ancak asker alma kanunlarının uygulanma aşamasında yaşananlardan ziyade kanunlara odaklanılmış olması bu eserin eksik bir yönü olarak zikredilebilir.

Doktora tezimi hazırlarken yararlandığım bu çalışmanın sonuna 1846 tarihli Kura Kanunu'nun Osmanlıca matbu hali ek olarak konmuştur. Bu kanunun el yazması hali Osmanlı Arşivi'nde 7 numaralı *Kânûnname-i Askerî Defteri*'nde mevcuttur. Okumada kolaylık

sağlaması açısından matbu haline ihtiyaç duyulması halinde kütüphanelerde 1262 tarihli *Kanunnâme-i Hümayun* olarak kayıtlıdır. Ancak bu şekilde kataloglanması arayanların bulmasını zorlaştırmaktadır. Kütüphanelerde bulunan matbu nüshanın ek olarak bu kitabın sonuna konması özellikle bu konuda araştırma yapanların işini kolaylaştıracaktır. Nitekim bu konuda önemli araştırmalar yapan Tobias Heinzelmann *Cihaddan Vatan Savunmasına Osmanlı İmparatorluğu'nda Genel Askerlik Yükümlülüğü 1826-1856* isimli çalışmasında bu kanunnameyi önceden elde eden bir başka yabancı araştırmacıdan kopyasını alıp istifade ettiğini belirterek metne ulaşmanın çok zor olduğunu vurgulamıştır.¹

Hakem Değerlendirmesi: Tek taraflı kör hakemlik.

Benzerlik Taraması: iThenticate

Çıkar Çatışması: Yazar(lar) çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar(lar) bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Single-blind.

Plagiarism Checks: iThenticate

Conflict of Interest: The author(s) has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author(s) declared that this study has received no financial support.

Kaynakça

Heinzelmann, Tobias. *Cihaddan Vatan Savunmasına Osmanlı İmparatorluğu'nda Genel Askerlik Yükümlülüğü 1826-1856*. çev. Türkis Noyan. İstanbul: Kitap Yayınevi, 2009.

---

¹ Tobias Heinzelmann, *Cihaddan Vatan Savunmasına Osmanlı İmparatorluğu'nda Genel Askerlik Yükümlülüğü 1826-1856*, çev. Türkis Noyan (İstanbul: Kitap Yayınevi, 2009), 318.